

Скрєбкова М. А., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Читання оригінальної художньої літератури іноземною мовою сприяє розвитку усної мови, збагачує словниковий запас, знайомить з культурою і літературою країни, мова якої вивчається, розвиває аналітичне мислення. Тому, використання домашнього читання на уроках іноземної мови є важливим компонентом.

Домашнє читання іншомовної літератури на уроках іноземної мови в загальноосвітній школі на думку науковців С. Д. Фоломкіної, З. М. Цветкової, В. С. Цетлін та ін. має бути невід'ємним, рівноцінним компонентом уроку. Е. П. Шубін, А. А. Вейзе вказують, що домашнє читання має бути тренуванням саме в читанні і що його не слід ускладнювати іншими видами мовленнєвої діяльності. Н. Іщук стверджує, що домашнє читання є одним з видів формування мовних навичок.

Вчені-психологи (Л. С. Виготський, В. А. Крутецький, О. І. Нікіфорова та ін.) вважають, що у підлітків з'являється підвищений інтерес до читання художньої літератури, тому що художня література спрямована в першу чергу на отримання інформації людиною, що відповідає їх пізнавальному спрямуванню. Характерною особливістю художнього тексту (в порівнянні з публіцистичними, науково-популярними текстами), як відомо, є його абсолютна антропоцентричність (І. Я. Чернухіна, А. І. Домашнев та ін.).

Домашнє читання може виступати і як засіб формування і контролю суміжних мовних вмінь і навичок, оскільки: використання читання дозволяє учням оптимізувати процес засвоєння мовного матеріалу; комунікативно-орієнтовані завдання на контроль лексики і граматики, аудіювання, письма і усної мови припускають вміння читати і будуються на основі письмових текстів і інструкцій; вправи на формування і відпрацьовування всіх мовних навичок також будуються з опорою на текст і письмові вказівки до вправ і завдань.

Недоліком методики застосування домашнього читання на уроці є те, що учитель усю роботу над читанням присвячує вирішенню розвитку навичок усної мови. Читання на уроці як би втрачає свою самостійність і перетворюється на атрибут усної мови, а матеріал для читання – стає лише додатковим стимулом для розвитку навичок мовлення. Усна мова і читання - два види мовної діяльності і кожен має свою специфіку. Як неправильно було б навчати усній мові на основі тільки друкованих текстів, без застосування інших засобів, що стимулюють висловлювання, так й недоцільно і неефективно навчати читання тільки на основі усної

мови. До того ж навчання читанню як процесу отримання інформації підмінюється “опрацюванням” матеріалу читання вголос, перекладом, переказом, формою роботи “питання – відповідь” та ін. Читанню як мовній діяльності майже не навчають: воно увесь час випадає з поля зору вчителя.

Існує багато різноманітних класифікацій видів читання. Одні автори поділяють читання на види за психологічними особливостями їхнього сприйняття: читання з перекладом – читання без перекладу, аналітичне читання – синтетичне читання; інші автори – за умовами їхнього виконання: самостійне читання або несамостійне, підготовлене – не підготовлене; екстенсивне – інтенсивне та ін.

На нашу думку найбільший ефект дає навчання синтетичному читанню. Синтетичне читання вчить розумінню простих текстів, без застосування аналізу і перекладу, оскільки учні опановують вмінням розуміти уривки з тексту без допомоги словника і, таким чином, читання складнішого тексту проходить легше. Розуміння тексту в цьому випадку забезпечуються наступним: міцним оволодінням мовним мінімумом, внаслідок чого невелика кількість незнайомих слів вступає в знайоме оточення; вмінням виділити незнайомі слова і зрозуміти їх або на основі контексту, або на основі словотворчого аналізу; вмінням опустити маловажні моменти для розуміння.

Починаючи з 7-го класу слід поступово вводити читання з елементами аналізу. З цією метою в тексти можуть включатися окремі незнайомі слова. Об'єм незнайомого матеріалу в текстах для аналітичного читання повинен складати 2% від знайомого. Неможливо уявити, що аналіз потрібен тільки тоді, коли з'являються незнайомі слова. Він може виникати і під час розуміння тексту без перекладу, наприклад, при установці на виділення деяких мовних особливостей тексту або його змісту. В процесі читання з елементами аналізу школярі вчаться долати мовні труднощі і, таким чином, розуміти зміст тексту.

Ми частіше стикаємося з синтетичним читанням, тому що процес читання проходить три фази сприйняття: первинний синтез, аналіз і вторинний синтез. Щодо аналітичного читання, то слід зазначити, що об'єм поняття “аналітичне читання” ширший за об'єм поняття “читання з перекладом”. В разі аналітичного читання істотною ознакою є деталізоване сприйняття тексту. Тому попередня робота над мовним матеріалом є однією з умов читання без перекладу в середній школі [4].

Отже, домашнє читання систематичне і планомірне є важливим джерелом і засобом збільшення лексичного запасу і розвитку навичок усного мовлення учнів. Використання книг для читання дозволяє не лише перетворити процес вивчення іноземної мови на захоплююче заняття, але й допомагає учням ознайомитися з сучасними реаліями країни, мова якої вивчається.

Підбір текстів для домашнього читання має визначатися такими критеріями: яскравою і цікавою фабулою тексту або уривку; емоційністю і образністю викладення; актуальністю матеріалу; тематичною близькістю предмета викладення до життєвого досвіду і інтересів учнів; можливістю зіткнення точок зору і суджень, що дають привід для дискусій; можливістю різних ситуативних трансформацій змістовної сторони тексту або уривку; виховною цінністю. Відбирати текст необхідно з позицій того, які моральні проблеми піднімаються в них та як вони вирішуються.

Наступним аргументом на користь художніх творів як основного матеріалу для домашнього читання є своєрідність їх композиційної будови, яка володіє, з одного боку, силою емоційної дії на читача, з іншого - сприяє кращому розумінню прочитаного. Усі компоненти сюжету художнього твору сприяють правильній спрямованості розуміння подальшого викладення тексту, а отже, стимулюють й мовну здогадку.

Існують різні точки зору з приводу того, які етапи роботи над текстом необхідно включати в навчальний процес, які є найбільш ефективними. Природно, що вибрані види роботи залежать від цілей, які ми ставимо перед читанням. Так, наприклад, В.М. Фадєєв, виходячи з мети навчання іноземним мовам в сучасній школі, в організації домашнього читання розрізняє два етапи.

Перший етап - читання як процес отримання інформації з тексту. Цей етап є обов'язковим в роботі над будь-яким текстом. Однак, на цьому етапі і повинна закінчуватися робота над більшою частиною текстів, запропонованих учням для самостійного домашнього читання.

Другий етап - бесіда на матеріалі домашнього читання. Цей етап роботи має бути вибірковою і поширюватися тільки на частину найбільш відповідних для мовної практики текстів або їх фрагментів.

Інший дослідник Г.Г. Сказків в організації перевірки домашнього читання виділяє такі два етапи. Перший етап - аналіз лексико-граматичних труднощів тексту, активізація нового лексичного матеріалу і контроль розуміння інформації, закладеної в тексті. Другий етап - творче обговорення змісту прочитаного.

За думкою М. Балакиревої для роботи з книгою потрібна наступна послідовність: Vocabulary work (словникова робота), Comprehension (розуміння, усвідомлення), Discussion (обговорення), Writing (письмо). Є. В. Беспальчикова, навпаки, говорить, що на середньому етапі уроки домашнього читання вже не припускають безпосередньої роботи над мовними засобами і не містять мовленнєвих вправ. Аналітична бесіда будується на двох рівнях: рівні значення і рівні сенсу. А. І. Панов також вважає недоцільним застосовувати такі форми і прийоми роботи, що перетворюють контроль прочитаного у роботу над розвитком навичок усного мовлення або навичок перекладу. Тому мовленнєві вправи він

застосовує тільки як засіб для перевірки розуміння прочитаного. Такий урок складається з трьох етапів: контроль розуміння загального змісту; перевірка розуміння окремих істотних деталей; оцінка прочитаного [9].

Н. Іщук, пропонуючи керівництво домашнім читанням учнів загальноосвітніх шкіл, акцентує увагу в основному на вправах, які ми називаємо “передтекстовими”. Велика частина завдань орієнтована саме на роботу із словами і граматичними конструкціями, використаними в тексті, які спрямовані на розвиток навичок усного мовлення. Тим самим Н. Іщук вважає читання засобом, а не метою навчання.

У традиційній методиці зазвичай виділяються 3 етапи роботи над будь-яким текстом: дотекстовий етап (етап антиципації), текстовий етап, післятекстовий етап. Очевидно, що післятекстовий етап буде присутнім у тому випадку, коли текст розглядається не стільки як засіб формування вміння читати, скільки для розвитку продуктивних вмінь в усній або письмовій мові, а простіше кажучи, вмінь говорити і писати іноземною мовою.

Таким чином, якого б підходу ми не дотримувалися, послідовність роботи над текстом буде такою: передмовні вправи (словникова робота), контроль поняття змісту (текстовий етап), контроль поняття важливих деталей тексту (аналіз і оцінка, післятекстовий етап), аналіз літературно-стилістичних особливостей тексту. Необхідність передмовних вправ і літературного аналізу тексту доки залишається спірною, але напевно, слід використовувати і те, й інше в роботі для того, щоб завдання були якомога різноманітними і розвивалися гармонійно всі види мовної діяльності.

При цьому, на нашу думку слід поєднати дотекстові вправи, що спрямовані на роботу з лексичними і граматичними структурами, використаними в тексті, і як засіб для навчання усної мови. Щодо аналізу тексту, то ми вважаємо, що можливо вводити поняття засобів літературного вираження (метафори, порівняння, алегорії та ін.) не лише у школах з поглибленим вивченням мови, але починаючи з 7 класу.

Розуміння тексту - лише частина завдання, підготовка до наступного етапу - бесіди по прочитаному. Цей другий підхід до контролю читання скоріш є тренуванням в усному мовленні, ніж в читанні. Обговорення передбачає розуміння змісту тексту; зрозумілий зміст може бути базою для побудови бесід, повідомлень, моделювання ситуативно-обумовлених мовленнєвих актів, висловлювання суджень, вираження відносин та емоцій.

Робота з розвитку навичок аналізу художнього твору починається з занять із стилістики, цілями яких є навчання розпізнаванню джерел виразності мови, набуття вмінь описувати і точно визначати стилістичні прийоми, що існують в мові. Отримані висновки учні записують у аналіз тексту.

Розробка таких методичних прийомів під час застосування домашнього читання на уроці іноземної мови в загальноосвітній школі буде сприяти кращому оволодінню учнями іноземною мовою.